

(i) Printed Pages : 4

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

0	4	3	6
---	---	---	---

Exam. Code :

0	0	0	5
---	---	---	---

B.A./B.Sc. (General) 5th Semester
1128

POLICE ADMINISTRATION

**Paper—Organisational Behaviour with Special Reference to
Police Administration (In All Mediums)**

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 90

Note :- (1) Attempt **Five** questions.

(2) Question No. 1 is compulsory.

(3) Select one question from each Unit.

1. Attempt any **nine** in not more than 25-30 words each :

(i) What do you mean by organizational behaviour ?

(ii) What are the main assumptions of Scientific Management ?

(iii) What are the main components of System theory ?

(iv) What do you mean by self-actualization ?

(v) State two propositions of theory X of McGregor.

(vi) Define Moral.

(vii) Mention features of Trait Theory of leadership.

(viii) What is Grapevine ?

(ix) Enumerate the barriers in communication.

(x) What are non-programmed decisions ?

(xi) What do you mean by organizational change ?

(xii) Mention types of Transactions.

18

UNIT-I

2. Discuss the concept, nature and significance of organizational Behaviour.

3. Critically examine the role of Human Relations approach in Organizational Behaviour.

18

UNIT-II

4. Explain the concept of motivation. How McGregor's Theory 'y' can be applicable in motivating Indian Police ?
5. Define Leadership. Discuss characteristics of situational theory of leadership. 18

UNIT-III

6. Examine the processes and various models of communication in Indian Police.
7. What do you mean by Transactional Analysis ? How it is helpful in Police organizations ? 18

UNIT-IV

8. Explain the concept of Organisational Change. Why organisations face resistance to change ?
9. What is Organizational Development ? Explain the mechanism of organizational development. 18

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- (1) पांच प्रश्न हल करें।

(2) प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है।

(3) प्रत्येक यूनिट से एक प्रश्न चुनें।

I. निम्न में से कोई नौ प्रश्नों का उत्तर **25-30** शब्दों में दीजिए :-

- (i) संगठनात्मक व्यवहार से आप क्या समझते हो ?
- (ii) वैज्ञानिक प्रबन्ध की प्रमुख मान्यतायें क्या थीं ?
- (iii) 'व्यवस्था सिद्धान्त' के प्रमुख घटक क्या हैं ?
- (iv) आत्म सिद्धि से आप क्या समझते हो ?
- (v) मैग्रेगर के एक्स सिद्धान्त के दो पूर्व मान्यताओं (वक्तव्यों) को बताइये।
- (vi) मनोबल को परिभाषित कीजिए।
- (vii) नेतृत्व के गुणवादी सिद्धान्त की विशेषतायें बताइये।
- (viii) ग्रेपवाइन क्या हैं ?
- (ix) संचार में आने वाली बाधाओं का उल्लेख कीजिए।

- (x) अकार्यक्रमिक निर्णय क्या हैं ?
 (xi) संगठनात्मक परिवर्तन से आप क्या समझते हैं ?
 (xii) व्यवहार के आदान-प्रदान (Transactions) के प्रकार बताइये।

18

यूनिट-I

2. संगठनात्मक व्यवहार की अवधारणा, प्रकृति एवं महत्व की चर्चा कीजिए।
 3. संगठनात्मक व्यवहार में मानव संबंध अवधारणा की भूमिका का आलोचनात्मक परिक्षण कीजिए।

18

यूनिट-II

4. अभिप्रेरण की अवधारणा का वर्णन कीजिए। भारतीय पुलिस को मैग्रेगर का 'वाई' सिद्धान्त कैसे अभिप्रेरित कर सकता है ?
 5. नेतृत्व को परिभाषित कीजिए। नेतृत्व की 'परिस्थिति सिद्धान्त' की विशेषताओं की चर्चा कीजिए।

18

यूनिट-III

6. भारतीय पुलिस में संचार प्रक्रिया एवं विभिन्न संचार प्रतिमानों का परीक्षण कीजिए।
 7. व्यवहारात्मक विश्लेषण से आप क्या समझते हैं ? यह पुलिस संगठनों में कैसे सहायक है ?

18

यूनिट-IV

8. सांगठनिक परिवर्तन की अवधारणा का वर्णन कीजिए। संगठन को परिवर्तन लाने पर प्रतिरोध का सामना क्यों करना पड़ता है ?
 9. 'सांगठनिक विकास' क्या है ? सांगठनिक विकास की प्रक्रिया का वर्णन कीजिए।

18

(पंजाबी अन्वष्ट)

नोट :- (1) ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

(2) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

(3) ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

1. ਕੋਈ ਨੌਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ :

(i) ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

(ii) ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ ?

- (iii) ਸਿਸਟਮ ਥਿਊਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਕੀ ਹਨ ?
- (iv) ਸਵੈ-ਵਾਸਤਵਿਕੀਕਰਣ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (v) ਮੈਕਗ੍ਰੇਗਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਦੋ ਤਰਕਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੋ।
- (vi) ਮਨੋਬਲ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (vii) ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੋ।
- (viii) ਗਰੇਪ ਵਾਈਨ ਕੀ ਹੈ ?
- (ix) ਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੋ।
- (x) ਗੈਰ-ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮਿਕ ਫੈਸਲੇ ਕੀ ਹਨ ?
- (xi) ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (xii) ਟ੍ਰਾਂਜੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੋ।

18

ਯੂਨਿਟ-1

- 2. ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
- 3. ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪਰੀਖਣ ਕਰੋ।

18

ਯੂਨਿਟ-II

- 4. ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੈਕਗ੍ਰੇਗਰ ਦਾ ਵਾਈ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
- 5. ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

18

ਯੂਨਿਟ-III

- 6. ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਡਲਾਂ ਦਾ ਪਰੀਖਣ ਕਰੋ।
- 7. ਟ੍ਰਾਂਜੈਕਸ਼ਨਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਪੁਲਿਸ ਸੰਗਠਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ ?

18

ਯੂਨਿਟ-IV

- 8. ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਬਾਰੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਸੰਗਠਨ ਬਦਲਾਅ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ?
- 9. ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਹੈ ? ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

18